FARG‘ONA VILOYATI SHAROITIDA post-COVID-19 ASSOTSIATSIYALANGAN OVQAT HAZM QILISH TIZIMI KASALLIKLARI EPIDEMIOLOGIYASINING HUDUDIY JIHATLARINI BAHOLASH

Boltaboyev Alisher Murodiljon o‘g‘li
Central Asian Medical University, 1-sonli Ichki kasalliklar kafedrasi assistenti;
“Meridian Diagnostic Hospital” klinikasi, kardiologiya bo‘limi mudiri, vrach-kardiolog
Farg‘ona, O‘zbekiston. e-mail: murodilovichalisher@gmail.com; ORCID: 0009-0008-8702-0392

Annotatsiya: Farg‘ona viloyatida COVID-19 ni boshdan o‘tkazgan 18-60 yoshli 1605 nafar aholi orasida post-COVID-19 assotsiatsiyalangan ovqat hazm qilish tizimi kasalliklari (OHTK) epidemiologiyasi o‘rganildi. Kasallik tuzilmasida gastroduodenit (19,9%), ezofagit (15,7%) va o‘n ikki barmoqli ichak yara kasalligi (12,6%) yetakchilik qildi. Xavf omillari eng ko‘p 18-29 yoshli guruhda (50,9%) qayd etildi, erkaklarda esa 40-49 yoshda ustunlik ko‘rsatdi. Olingan ma’lumotlar hududiy profilaktika dasturini shakllantirish uchun ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: post-COVID-19; ovqat hazm qilish tizimi kasalliklari; epidemiologiya; gastroduodenit; Farg‘ona viloyati.

Аннотация: Изучена эпидемиология заболеваний органов пищеварения (ЗОП), ассоциированных с post-COVID-19, среди 1605 жителей Ферганской области в возрасте 18-60 лет, перенёсших COVID-19. В структуре заболеваний преобладали гастродуоденит (19,9%), эзофагит (15,7%) и язвенная болезнь двенадцатиперстной кишки (12,6%). Факторы риска чаще всего регистрировались в возрастной группе 18-29 лет (50,9%), у мужчин — в группе 40-49 лет. Полученные данные служат научной основой для формирования региональной программы профилактики.

Ключевые слова: post-COVID-19; заболевания органов пищеварения; эпидемиология; гастродуоденит; Ферганская область.

Abstract: The epidemiology of post-COVID-19-associated digestive system diseases (DSD) was studied in 1,605 residents of the Fergana region aged 18-60 years with a history of COVID-19. Gastroduodenitis (19.9%), esophagitis (15.7%) and duodenal ulcer disease (12.6%) predominated in the disease structure. Risk factors were recorded most often in the 18-29-year age group (50.9%), and in men in the 40-49-year group. The data obtained provide a scientific basis for a regional prevention program.

Keywords: post-COVID-19; digestive system diseases; epidemiology; gastroduodenitis; Fergana region.

Kirish

SARS-CoV-2 infeksiyasi nafas yo‘llari bilan cheklanmaydi. Virus angiotenzin-konvertaza fermenti-2 (ACE2) retseptorlari orqali oshqozon-ichak trakti epiteliysiga kirib boradi va shilliq qavatda uzoq davom etuvchi yallig‘lanish jarayonini qo‘zg‘atadi [2, 5]. AQSh faxriylarining 154 068 nafarlik kohortida o‘tkir infeksiyadan keyingi bir yil davomida dispepsiya, gastroezofageal reflyuks, peptik yara kasalligi, o‘tkir pankreatit hamda jigar va o‘t yo‘llari kasalliklari xavfi nazorat guruhlariga nisbatan yuqori bo‘lib qolgan [1]. Ichak mikrobiotasi tarkibidagi buzilishlar esa virus organizmdan

IQTIBOS UCHUN
Boltaboyev A.M. Farg‘ona viloyati sharoitida post-COVID-19 assotsiatsiyalangan ovqat hazm qilish tizimi kasalliklari epidemiologiyasining hududiy jihatlarini baholash // Fundamental va amaliy mikrobiologiyaning bugungi holati va rivojlanish istiqbollari: yosh olimlar nigohi: Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. – Toshkent, 2026. – B. 442–444.
DOI: https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/3010125

yo‘qolganidan keyin ham 30 kungacha saqlanadi va post-COVID simptomatikasining davom etishiga hissa qo‘shadi [4].

O‘zbekistonda, xususan Farg‘ona vodiysida, post-COVID-19 assotsiatsiyalangan ovqat hazm qilish tizimi kasalliklarining (OHTK) epidemiologiyasi aholi darajasida ilgari o‘rganilmagan.

Tadqiqot maqsadi — Farg‘ona viloyati sharoitida post-COVID-19 assotsiatsiyalangan OHTK tarqalishining hududiy, gender va yosh xususiyatlarini baholash.

Metodlar

Bir vaqtli epidemiologik tadqiqot Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotining epidemiologik tekshiruvlarni tashkil etish talablariga muvofiq o‘tkazildi. Tadqiqotga 2022-2024-yillarda Farg‘ona shahri poliklinikalarida ro‘yxatga olingan va nazoratda turgan, COVID-19 infeksiyasini boshdan o‘tkazgan 18-60 yoshli 1605 nafar aholi tasodifiy tanlov yo‘li bilan jalb qilindi. Ulardan 853 nafarini (53,1%) ayollar, 752 nafarini (46,9%) erkaklar tashkil etdi.

Tekshiruvda so‘rovnomali, umumklinik, biokimyoviy, fizikaviy va instrumental usullar qo‘llanildi. So‘rovnomali usulda “Yuqumli bo‘lmagan surunkali kasalliklarni aniqlash uchun anketa” hamda bemorning klinik holatini baholash shkalasi ishlatildi. Biokimyoviy tekshiruvlarda xolesterin, triglitseridlar, kaliy va magniy konsentratsiyasi aniqlandi. Instrumental usullarda antropometrik o‘lchovlar, ultratovush, rentgenologik va elektrokardiografik tekshiruvlar bajarildi. OHTK tashxisi xalqaro “Sidney tizimi” mezonlari asosida shakllantirildi.

Statistik tahlil Microsoft Excel va IBM SPSS Statistics 27.0 dasturlarida bajarildi: deskriptiv statistika, xi-kvadrat (χ^2) testi, nisbiy xavf (RR), 95% ishonch intervali (II) va korrelyatsion tahlil.

Natijalar

Tekshirilgan katta yoshdagi populyatsiyada post-COVID-19 assotsiatsiyalangan OHTK ayollarda 53,1% va erkaklarda 46,9% chastotada qayd etildi (RR = 1,58; II = 2,01-1,12; χ^2 = 2,54; r++ = 0,98; P > 0,05).

18 yoshdan katta aholida OHTKning ayrim turlari quyidagi chastotalarda aniqlandi: gastroduodenit — 19,9%, ezofagit — 15,7%, oshqozon yara kasalligi — 9,8%, o‘n ikki barmoqli ichak yara kasalligi — 12,6%, enterokolit — 8,4%, pankreatit — 5,9%, surunkali gepatit — 6,6%, jigar sirrozi — 3,2%, surunkali xoletsistit — 10,1% va surunkali toshli xoletsistit — 7,9%. Eng yuqori chastotada gastroduodenit, ezofagit va o‘n ikki barmoqli ichak yara kasalligi tasdiqlandi, jigar sirrozi, pankreatit, surunkali gepatit va enterokolit esa sezilarli kam uchradi. Sanab o‘tilgan kasalliklarning chastotasi ayollar va erkaklar orasida farqlandi.

O‘rganilgan xavf omillarining taqsimoti yoshga bog‘liq holda ham o‘zgardi. Umumiy post-COVID-19 populyatsiyasida ularning aniqlanish darajasi 18-29 yoshda 50,9%, 30-39 yoshda 3,0%, 40-49 yoshda 19,8%, 50-59 yoshda 26,2% va 60 yoshdan katta guruhda 0,1% ni tashkil etdi. Yoshga bog‘liq tafovutlanish 50,0% ni tashkil qilib, eng yuqori ko‘rsatkich 18-29 yoshli guruhda kuzatildi (RR = 0,64; II = 0,404-1,015; χ^2 = 3,3; r++ = 0,995; P > 0,05).

Gender bo‘yicha qiyosiy tahlilda xavf omillarining aniqlanish darajasi 18-29 yoshda ayollarda 52,8% va erkaklarda 49,1%; 30-39 yoshda mos ravishda 6,0% va 0,0%; 40-49 yoshda 14,8% va 24,7%; 50-59 yoshda 26,3% va 26,1%; 60 yoshdan katta guruhda 0,2% va 0,1% ni tashkil qildi. Barcha taqqoslashlarda P > 0,05. Har ikkala jinsda ham xavf omillari eng ko‘p 18-29 yoshda to‘plandi. Ko‘pchilik yosh guruhlarida ko‘rsatkichlar ayollarda yuqori bo‘ldi, 40-49 yoshli guruhda esa erkaklar ustunlik qildi.

Muhokama

Gastroduodenit, ezofagit va o‘n ikki barmoqli ichak yara kasalligining yetakchi o‘rin egallashi xorijiy kohort ma’lumotlariga mos keladi: Xu va hammualliflari ham post-COVID davrda aynan kislotaga bog‘liq kasalliklar va motorika buzilishlari xavfi oshganini ko‘rsatgan [1]. Bunday manzaraning patofiziologik asosi sifatida ACE2 retseptorlari orqali virusning shilliq qavatga bevosita ta’siri hamda ichak mikrobiotasi muvozanatining buzilishi ko‘rib chiqiladi [4, 5].

DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/3010125

Xavf omillarining 18-29 yoshli guruhda to‘planishi ko‘p jihatdan tadqiqot tanlanmasining yosh tarkibini aks ettiradi, shu sababli uni nisbiy taqsimot sifatida talqin qilish lozim. Erkaklarda 40-49 yoshda kuzatilgan ustunlik mehnat sharoiti va murojaat faolligining pastligi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin, ammo mazkur dizayn bu farazlarni ajrata olmaydi. Barcha gender taqqoslashlarida $P > 0,05$ bo‘lgani uchun topilgan farqlar tendensiya darajasida baholanadi.

Xulosa

Farg‘ona viloyatida post-COVID-19 assotsiatsiyalangan ovqat hazm qilish tizimi kasalliklari tasodifiy asorat emas, balki tuzilmasi aniq ko‘rinib turgan hududiy muammodir: har beshinchi bemorda gastroduodenit, har oltinchisida ezofagit qayd etiladi, xavf omillari esa eng mehnatga layoqatli 18-29 yoshli guruhda jamlanadi. Infeksiyani boshdan o‘tkazgan aholini faol dispanser kuzatuviga olish, gastroenterologik skriningni yosh va gender xususiyatlariga moslashtirish hamda ichak mikrobiotasini tiklashga qaratilgan chora-tadbirlarni profilaktika dasturiga kiritish zarur. Pandemiya tugadi, uning hazm tizimidagi izi esa hamon davolanishni kutmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xu E., Xie Y., Al-Aly Z. Long-term gastrointestinal outcomes of COVID-19 // Nature Communications. — 2023. — Vol. 14, № 1. — Art. 983. doi:10.1038/s41467-023-36223-7
2. Nalbandian A., Sehgal K., Gupta A. et al. Post-acute COVID-19 syndrome // Nature Medicine. — 2021. — Vol. 27, № 4. — P. 601-615. doi:10.1038/s41591-021-01283-z
3. Soriano J.B., Murthy S., Marshall J.C. et al. A clinical case definition of post-COVID-19 condition by a Delphi consensus // The Lancet Infectious Diseases. — 2022. — Vol. 22, № 4. — P. e102-e107. doi:10.1016/S1473-3099(21)00703-9
4. Yeoh Y.K., Zuo T., Lui G.C. et al. Gut microbiota composition reflects disease severity and dysfunctional immune responses in patients with COVID-19 // Gut. — 2021. — Vol. 70, № 4. — P. 698-706. doi:10.1136/gutjnl-2020-323020
5. Davis H.E., McCorkell L., Vogel J.M., Topol E.J. Long COVID: major findings, mechanisms and recommendations // Nature Reviews Microbiology. — 2023. — Vol. 21, № 3. — P. 133-146. doi:10.1038/s41579-022-00846-9